

Дата першого надходження статті: 27 лютого 2026 р.
Дата прийняття до друку статті після рецензування: 05 квітня 2026 р.
Дата оприлюднення статті: 28 травня 2026 р.

DOI: [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2026-16\(1\)-3](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2026-16(1)-3)

Доктор педагогічних наук, професор **НАТАЛЯ БІДЮК**
Хмельницький національний університет, Україна
E-mail: biduknm@khmnu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6607-8228>
Аспірант **ІВАН ДРИГА**
Хмельницький національний університет, Україна
E-mail: dryhaio@khmnu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0008-8612-6232>

СУСПІЛЬНІ ВИКЛИКИ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ В ЯПОНІЇ

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена аналізу суспільних викликів як чинника трансформації змісту професійної компетентності учителів іноземних мов у Японії. У центрі уваги перебуває вплив соціальних, демографічних, культурних і технологічних трансформацій японського суспільства на зміст професійної діяльності вчителя та на підходи до розуміння його професійної компетентності. Зазначено, що сучасна Японія функціонує в умовах демографічної кризи, старіння населення, депопуляції окремих регіонів, зростання кількості іноземних резидентів, посилення міжкультурної взаємодії, інтернаціоналізації освіти та цифрової трансформації. Такі процеси поступово змінюють соціальний запит до шкільної освіти, розширюють її функції та зумовлюють оновлення вимог до професійної діяльності та компетентності педагогічних працівників, зокрема вчителів іноземних мов.

У статті наголошено, що в сучасному японському освітньому просторі професійна компетентність учителя іноземної мови не обмежується лише предметними знаннями, мовною підготовкою чи методичними вміннями. Вона трактується як багатовимірне явище, що охоплює мовну, комунікативну, міжкультурну, цифрову, адаптивну та рефлексивну складові. Обґрунтовано, що в умовах глобалізації та зростання культурної різноманітності в японському суспільстві вчитель іноземної мови дедалі більше постає не тільки як викладач навчального предмета, а й як посередник між мовами й культурами, організатор комунікативного освітнього середовища, а також учасник процесів соціальної інтеграції учнів у сучасному суспільстві.

У дослідженні встановлено, що важливим чинником оновлення професійної ролі вчителів іноземних мов у Японії є демографічні зміни, які призводять до скорочення кількості учнів, закриття шкіл і потреби працювати в умовах малокомплектних закладів освіти та обмежених ресурсів. Водночас зростання кількості учнів з іноземним походженням і посилення тенденцій до мультикультурного співіснування актуалізують потребу в розвитку міжкультурної

комунікативної компетентності педагогів, їхньої здатності працювати в неоднорідному освітньому середовищі, враховувати культурні особливості учнів і сприяти формуванню відкритості до різноманіття. За таких умов суспільні зміни в Японії впливають не лише на організацію освітнього процесу, а й на зміст мовної, комунікативної, міжкультурної і методичної складових професійної компетентності вчителів іноземних мов.

Ключові слова: професійна компетентність, майбутні учителі іноземних мов, вища освіта, суспільні виклики, демографічна криза, глобалізація, міжкультурна компетентність, цифровізація освіти, Японія.

SOCIAL CHALLENGES AS A FACTOR IN THE TRANSFORMATION OF FOREIGN LANGUAGE TEACHERS' PROFESSIONAL COMPETENCE IN JAPAN

ABSTRACT

The article is devoted to the analysis of social challenges as a factor in the transformation of the content of foreign language teachers' professional competence in Japan. The focus is placed on the impact of social, demographic, cultural, and technological transformations in Japanese society on the content of teachers' professional activity and on approaches to understanding their professional competence. It is noted that contemporary Japan functions under the conditions of a demographic crisis, population ageing, depopulation of certain regions, a growing number of foreign residents, intensified intercultural interaction, internationalization of education, and digital transformation. Such processes gradually change social expectations of school education, expand its functions, and lead to the renewal of requirements for the professional activity and competence of teaching staff, particularly foreign language teachers.

The article emphasizes that, in the contemporary Japanese educational space, the professional competence of a foreign language teacher is not limited to subject knowledge, language training, or methodological skills alone. It is interpreted as a multidimensional phenomenon that includes linguistic, communicative, intercultural, digital, adaptive, and reflective components. It is substantiated that, under the conditions of globalization and the growing cultural diversity of Japanese society, the foreign language teacher increasingly appears not only as a teacher of a school subject, but also as a mediator between languages and cultures, an organizer of a communicative educational environment, as well as a participant in the processes of students' social integration into contemporary society.

The study has found that demographic changes are an important factor in redefining the professional role of foreign language teachers in Japan, as they lead to a reduction in the number of students, school closures, and the need to work in small-sized educational institutions and under limited resources. At the same time, the growing number of students of foreign origin and the strengthening tendency toward multicultural coexistence actualize the need to develop teachers' intercultural communicative competence, their ability to work in a heterogeneous educational environment, take into account students' cultural characteristics, and foster openness to diversity. Under such conditions, social changes in Japan affect not only the organization of the educational process, but also the content of the linguistic, communicative, intercultural, and methodological components of foreign language teachers' professional competence.

Keywords: professional competence, foreign language teachers, Japanese education, societal challenges, demographic crisis, globalization, intercultural competence, digitalization of education.

ВСТУП

У контексті сучасних світових тенденцій в Україні актуалізувалися завдання, пов'язані з необхідністю обґрунтування нових концептуальних підходів і визначення напрямів удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов з урахуванням викликів глобалізації, цифровізації, міжкультурної мобільності та зростання вимог до якості мовної освіти. Одним із перспективних шляхів упровадження якісних змін у цій сфері є врахування результатів наукових пошуків і прогностичних ідей зарубіжного досвіду.

Науковий і практичний інтерес у цьому контексті становить досвід країни конфуціанської культури – Японії, яка належить до провідних економічно розвинутих держав світу та посідає високі позиції у світових рейтингах за показниками людського розвитку, конкурентоспроможності, інноваційності та технологічного поступу. Освітня політика Японії орієнтована на формування суспільства знань, розвиток людського капіталу та підготовку фахівців, здатних ефективно діяти в умовах глобальних змін. Саме тому система підготовки педагогічних кадрів, зокрема вчителів іноземних мов, розглядається як стратегічний ресурс суспільного розвитку.

Особливу увагу привертає той факт, що в Японії модернізація іншомовної освіти відбувається у тісному зв'язку із суспільними трансформаціями: демографічною кризою, старінням населення, зростанням кількості іноземних резидентів, посиленням міжкультурних контактів, цифровою трансформацією та потребою підготовки молоді до життя у глобалізованому світі. Це зумовлює переосмислення ролі вчителя іноземної мови та трансформацію змісту його професійної компетентності.

Вагомі результати у розвитку професійної компетентності вчителів іноземних мов у Японії забезпечуються завдяки цілеспрямованій державній політиці (нормативно-стратегічні документи «*Plans on the Promotion of Improvement of Students' English Abilities*» (2015) та «*Basic Plan for the Promotion of Education*» (2023)) щодо підвищення якості педагогічної освіти, неперервного професійного розвитку вчителів, інтеграції цифрових технологій в освітній процес, орієнтації на комунікативне та міжкультурне навчання, а також поєднання національних освітніх традицій із сучасними міжнародними підходами. Важливим є вплив філософських, соціокультурних і психолого-педагогічних ідей на формування сучасної моделі вчителя, здатного до професійної мобільності, інноваційної діяльності та роботи в умовах соціального різноманіття.

Трансформація іншомовної освіти в Японії відбувається у тісному зв'язку із соціальними змінами, враховує потреби глобалізованого суспільства, а відтак передбачає вдосконалення системи підготовки майбутніх учителів, зокрема розвиток мовної, методичної, комунікативної та міжкультурної складових їхньої професійної компетентності. У зв'язку з цим зміст професійної компетентності учителів іноземних мов значно розширюється й не обмежується лише сукупністю предметних знань та методичних умінь. Він охоплює здатність до ефективної міжкультурної взаємодії, використання іноземної мови як засобу професійної комунікації, організації освітнього процесу в полікультурному середовищі, а також готовність до здійснення педагогічної діяльності в умовах соціальної та культурної різноманітності.

Отже, вивчення японського досвіду є доцільним для осмислення того, як суспільні виклики впливають на зміст професійної компетентності учителів іноземних мов, а також для визначення перспективних напрямів модернізації системи підготовки педагогічних кадрів в Україні.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета статті полягає у виявленні впливу сучасних суспільних викликів на трансформацію змісту професійної компетентності учителів іноземних мов в Японії.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретичну основу дослідження становлять праці науковців, матеріали міжнародних та національних інституцій, у яких висвітлюються питання професійної компетентності вчителів іноземних мов, трансформації іншомовної освіти, впливу суспільних змін на професійну діяльність педагога, а також особливості розвитку японської системи освіти в умовах глобалізації, демографічних змін, інтернаціоналізації та цифровізації. Значний внесок у розроблення окремих аспектів порушеної проблеми зроблено такими дослідниками, як М. Кімура (M. Kimura), Дж. Кобаяші (J. Kobayashi), Ю. Наката (Y. Nakata), С. Самімі (S. Samimy) та іншими, які зосереджують увагу на мовному, комунікативному, міжкультурному і методичному компонентах професійної компетентності вчителя.

Важливе значення для дослідження мають також аналітичні матеріали Організації економічного співробітництва та розвитку (OECD), документи Міністерства освіти, культури, спорту, науки і технологій Японії (MEXT), а також звіти Japan International Cooperation Agency (JICA), National Institute for Educational Policy Research (NIER), Immigration Services Agency of Japan та Ministry of Foreign Affairs of Japan (MOFA), у яких висвітлено демографічні, соціальні, культурні та технологічні виклики, що впливають на розвиток японського суспільства та системи освіти.

Для досягнення мети використано комплекс теоретичних методів, зокрема аналіз, синтез, узагальнення, систематизацію та класифікацію. Аналіз наукових праць, аналітичних звітів і нормативних документів дав змогу виявити основні підходи до трактування змісту професійної компетентності вчителів іноземних мов у японському науково-освітньому дискурсі. Синтез і узагальнення були використані для визначення основних суспільних викликів, що впливають на зміст професійної діяльності вчителя, а також для виявленні характерних особливостей японського досвіду у формуванні його професійної компетентності. Класифікація дала змогу впорядкувати виявлені чинники та представити їх за основними групами: демографічні, соціокультурні, глобалізаційні та технологічні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У науковому дискурсі професійна компетентність учителів іноземних мов розглядається як цілісна й багатогранна система, зміст якої охоплює не лише ґрунтовні знання з предмета та методики його викладання, а й широкий спектр умінь і особистісних якостей, необхідних для роботи в мінливому освітньому середовищі. Йдеться про здатність організовувати навчання відповідно до комунікативних цілей, забезпечувати активну взаємодію учнів, використовувати мову як засіб професійного спілкування та гнучко реагувати на суспільні трансформації. Відтак, вивчення цієї проблеми потребує аналізу не лише педагогічної підготовки, а й зовнішніх чинників, що безпосередньо впливають на зміст професійної компетентності та змінюють вимоги до праці вчителя.

У працях, присвячених професійній діяльності вчителів іноземних мов, пріоритетну увагу приділено мовному, комунікативному, міжкультурному та методичному складникам. Зокрема, дослідження М. Кімури та Ю. Накати доводять, що для педагога важливим є не загальне володіння мовою, а вміння застосовувати її безпосередньо у навчальному процесі: під час пояснення матеріалу, структурування

завдань, надання інструкцій та підтримки діалогу в класі (Kimura et al., 2017; Nakata et al., 2018). Такий підхід дає змогу розглядати мову як об'єкт вивчення та інструмент педагогічної діяльності. У цьому контексті мовна підготовка вчителя безпосередньо пов'язана з його здатністю створювати на уроці природне іншомовне середовище.

Методичний і комунікативний аспекти змісту професійної компетентності вчителя виявляються у здатності добирати інноваційні форми та методи навчання, творчо організувати педагогічну взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу, а також забезпечувати таку структуру заняття, за якої іноземна мова функціонує як ефективний засіб реального спілкування. У зв'язку з цим професійна діяльність учителя дедалі більше спрямована не на формальне транслявання знань про мовну систему, а на формування в здобувачів освіти здатності до вільної та функціонально доцільної іншомовної комунікації. Це, своєю чергою, зумовлює розширення вимог до педагогічного фахівця та посилює увагу до тих компонентів його професійної компетентності, які виходять за межі традиційного предметно-орієнтованого викладання.

Особливого значення в сучасних умовах набуває міжкультурний компонент професійної компетентності вчителя іноземних мов. Дослідники С. Самімі та Дж. Кобаяші обґрунтовують положення про те, що підготовка учнів до реальної комунікативної взаємодії неможлива без орієнтації на розвиток міжкультурної компетентності. Ефективне спілкування в іншомовному середовищі передбачає не лише володіння мовними засобами, а й розуміння культурних особливостей, готовність до конструктивного діалогу та здатність до взаємодії з представниками інших культур (Samimy & Kobayashi, 2004). У зв'язку з цим зростає роль учителя як фахівця, здатного здійснювати педагогічну діяльність в умовах культурної неоднорідності, а також цілеспрямовано формувати в здобувачів освіти відкритість до різноманіття сучасного світу, толерантність і готовність до міжкультурної співпраці. Водночас розвиток сучасної іншомовної освіти показав, що цими напрямками професійна компетентність вчителя іноземних мов не вичерпується. Поступова цифровізація, поява нових форматів навчання та посилення соціальної неоднорідності висувують перед педагогами нові вимоги. Як наслідок, дедалі більшої уваги набувають адаптивність, здатність працювати в мінливих умовах, готовність використовувати цифрові інструменти та вміння вчасно реагувати на нові потреби учнів. Саме тому аналіз змісту професійної компетентності вчителів іноземних мов у японському контексті доцільно здійснювати через призму тих викликів, що безпосередньо впливають на освітню політику країни та життєдіяльність школи. У Японії ці виклики є особливо чутливими, оскільки охоплюють демографічні зміни, зростання культурного різноманіття, процеси глобалізації та цифрову трансформацію. Кожен із цих чинників змінює освітнє середовище і, відповідно, трансформує вимоги до професійних знань і вмінь, необхідних для успішної педагогічної діяльності.

Одним з найпомітніших викликів є демографічна криза, яка з кожним роком стає дедалі відчутнішою. За даними OECD (Організації економічного співробітництва та розвитку), за збереження нинішніх тенденцій Японія може втратити до 45 % населення до 2100 року, тоді як кількість зайнятого населення може скоротитися на 52 %. Такі зміни вже мають безпосередній вплив на освітню сферу. Зокрема, скорочення народжуваності та депопуляція сільських територій призводять до зменшення кількості учнів і поступового закриття шкіл. За даними, наведеними OECD із посиланням на МЕХТ, упродовж 2002–2020 років в Японії в середньому

щороку закривалося близько 450 державних шкіл (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2024). Це, своєю чергою, безпосередньо вплинуло на підготовку та професійну діяльність педагогічних працівників, організацію освітнього процесу, оскільки від учителів дедалі частіше вимагається вміння працювати в умовах малокомплектних шкіл, поєднаних класів і обмежених ресурсів.

Паралельно з цим у японському суспільстві спостерігається інша тенденція – зростання кількості іноземних резидентів, а також дітей іноземного походження, які навчаються у школах країни. За офіційними даними Immigration Services Agency, станом на кінець 2022 року чисельність іноземних резидентів у Японії досягла 3,075,213 осіб, що стало історичним максимумом на той момент (Immigration Services Agency of Japan, 2023). У науково-аналітичних матеріалах ІСА також підкреслено, що японські громади стають дедалі більш мультикультурними, а зростання частки іноземних працівників і членів їхніх сімей поступово змінює соціальну складову країни (National Institute for Educational Policy Research & Japan International Cooperation Agency Tokyo Center, 2024). У цьому контексті поняття мультикультурне співіснування (multicultural coexistence) вживається не як декларативна формула, а як практичне завдання для місцевих громад і системи освіти. Такі дві паралельні тенденції – депопуляція одних регіонів і водночас зростання культурного та мовного різноманіття в інших – суттєво змінюють соціальний запит до сучасного японського вчителя. Якщо раніше школа переважно функціонувала в межах більш-менш однорідного мовно-культурного середовища, то нині вона дедалі частіше має працювати в умовах нової соціальної неоднорідності. У Базовому плані сприяння розвитку освіти (Basic Plan for the Promotion of Education) наголошено, що інтернаціоналізація місцевих спільнот потребує забезпечення освіти для іноземних дітей, які навчаються в Японії, а також впровадження ідеї мультикультурного співіснування в освітній простір (Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, 2023a). Крім того, у матеріалах Міністерства закордонних справ Японії зазначено, що держава має посилювати системи викладання і підтримки для дітей, які потребують навчання японської мови, а також створювати середовище, у якому японські та іноземні діти можуть навчатися разом (Ministry of Foreign Affairs of Japan, 2024). Отже, школа в Японії дедалі більше розглядається як простір не лише навчання, а й соціально-культурної інтеграції, що неминуче впливає і на вимоги до професійної компетентності вчителя.

У цьому контексті особливого значення набуває професійна діяльність учителів іноземних мов, передусім учителів англійської мови. Саме вони опиняються на перетині кількох важливих суспільних процесів: глобалізації, інтернаціоналізації освіти, розширення міжкультурних контактів та потреби готувати молодь до комунікації в міжнародному середовищі. У матеріалах Національного інституту досліджень освітньої політики (National Institute for Educational Policy Research) зазначено, що внаслідок стрімкого розвитку глобалізації, здатність до комунікації іноземними мовами розглядається в Японії як вміння, потрібне людині впродовж усього життя, а тому оновлений навчальний план ще більше зосереджується саме на іншомовній, насамперед англійській освіті (Nakashima, 2021). Подібна логіка простежується і в реформі англійської освіти, де нова модель «English Education» безпосередньо пов'язана з потребами глобалізованого суспільства та передбачає вдосконалення підготовки вчителів, їхніх мовних навичок та методичних підходів (Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, 2015).

Зміна соціального контексту зумовлює і зміну змісту професійної компетентності вчителя англійської мови. Йдеться вже не лише про достатній рівень володіння предметом або здатність пояснити граматичний матеріал. Сучасний японський учитель англійської мови має бути здатним використовувати англійську як робочу мову класу, організовувати комунікативно-орієнтоване навчання, формувати в учнів готовність до взаємодії в міжкультурному середовищі та бути посередником між різними культурами. Це відображено і в дослідженнях, присвячених навчанню англійської мови. Зокрема, японські дослідники обґрунтовують «Classroom English» як важливий компонент професійної компетентності вчителів англійської мови, що має підлягати цілеспрямованому оцінюванню та розвитку (Nakata et al., 2018). Водночас М. Кімура пов'язує мовну поведінку вчителя у класі з необхідністю вдосконалення вимог професійних стандартів і вироблення орієнтирів для оцінювання цього компонента педагогічної майстерності (Kimura et al., 2017). Таким чином, володіння іноземною мовою вчителем поступово переосмислюється як інструмент його професійної діяльності, а не лише як формальна кваліфікаційна характеристика.

З'ясовано, що соціальні зміни актуалізують потребу в розвитку міжкультурної комунікативної компетентності вчителів іноземних мов. У японському освітньому контексті ця проблема не є новою, однак у сучасних умовах вона набуває особливої уваги. С. Самімі і Дж. Кобаяші у працях наголошують, що японські вчителі англійської мови мають орієнтуватися не лише на мовну правильність висловлювання, а й на підготовку учнів до спілкування в багатокультурному середовищі, оскільки саме такий підхід дає змогу готувати їх до реального іншомовного спілкування в глобалізованому світі (Samimy & Kobayashi, 2004). Нині ця теза набуває ще більшої актуальності з огляду на зростання культурного різноманіття в самій Японії. У звіті JICA та NIER зазначено, що збільшення кількості учнів з іноземним походженням, потреба в мовній підтримці для них та їхніх батьків, а також необхідність інклюзивного навчання для всіх школярів мають стати частиною міжнародної освіти та підготовки педагогів. За таких умов учитель іноземної мови постає не лише як фахівець із викладання мови, а і як педагог, здатний працювати в культурно неоднорідному шкільному середовищі. Водночас важливо зазначити, що відповідь японської системи освіти на суспільні виклики не обмежується лише деклараціями про необхідність модернізації системи освіти. У державних документах простежується чітка тенденція до переосмислення ролі вчителя в умовах суспільних змін. У матеріалах МЕХТ підкреслено, що майбутні педагоги повинні не тільки відтворювати освітні моделі минулого, а мають бути здатними змінювати власне бачення навчання і викладання відповідно до нових умов. Окремо наголошено на потребі більш гнучких освітніх програм підготовки педагогічних кадрів, а також на необхідності врахування різноманітності майбутніх учителів і диверсифікованості освітніх контекстів, у яких вони працюватимуть (Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, 2024).

У випадку з учителями іноземних мов така адаптація є особливо необхідною. Це пояснюється тим, що саме іншомовна освіта в Японії розглядається як один із інструментів підготовки молодого покоління до життя в глобалізованому світі. У планах щодо сприяння підвищенню рівня володіння англійською мовою учнями (Plans on the Promotion of Improvement of Students' English Abilities) наголошено, що розвиток англійської освіти має забезпечити здатність випускників використовувати

англійську в умовах реальної комунікації, а отже вимагає і вдосконалення професійної майстерності самих учителів, зокрема їхніх мовних навичок, уміння вести заняття в комунікативному форматі та працювати відповідно до оновлених освітніх цілей (Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, 2015). Тому, підготовка майбутнього вчителя англійської мови у Японії дедалі більше пов'язана не тільки з передаванням предметних знань, а й із формуванням якостей необхідних для функціонування в умовах відкритого й взаємозалежного світу.

Важливим чинником зміни професійної ролі вчителя є цифрова трансформація освіти. У Базовому плані розвитку освіти (Basic Plan for the Promotion of Education) серед пріоритетів визначено розвиток програми GIGA School, спрямована на цифровізацію шкільної освіти, підвищення інформаційної грамотності, покращення цифрового освітнього середовища, а також удосконалення викладацьких умінь щодо використання ІКТ (Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, 2023b). Це означає, що сучасний японський учитель, зокрема і вчитель іноземної мови, має бути готовим до поєднання традиційного очного навчання з цифровими технологіями, до використання онлайн-ресурсів, інтерактивних платформ і нових форм комунікації. Для вчителя англійської мови така вимога є особливо важливою, оскільки цифрове середовище нині є одним із просторів міжкультурної та іншомовної взаємодії. Відповідно цифрова компетентність поступово входить до структури його професійної компетентності.

Не менш значущим є той факт, що в японських урядових документах школа розглядається як простір поєднання академічних результатів із підтримкою різноманіття та благополуччя учнів, а також із забезпеченням умов для їхньої повноцінної участі в суспільному житті. Зокрема, у *Basic Plan for the Promotion of Education* наголошується на необхідності формування компетентностей і якостей, що забезпечують розуміння японської та іноземних мов і культур, здатність діяти з глобальної перспективи, а також ефективно взаємодіяти в умовах зростаючої суспільної різноманітності (Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, 2023a). У цьому контексті професійна діяльність учителя іноземної мови набуває розширеного змісту, оскільки передбачає не лише викладання мовного матеріалу, а й сприяння формуванню міжкультурної відкритості, готовності до діалогу та поваги до культурного різноманіття. Відповідно, іншомовна освіта дедалі більше інтегрується із завданнями соціального виховання та міжкультурної підготовки учнівської молоді.

Посилення суспільних очікувань щодо діяльності вчителя супроводжується виникненням нових викликів у його професійній практиці. У документах освітньої політики Японії значна увага приділяється реформуванню організації праці педагога, перегляду робочого навантаження, удосконаленню умов праці та забезпеченню підтримки професійного розвитку учителів (Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology, 2024). Це дозволяє глибше осмислити реальний японський контекст, у якому до вчителя висувуються підвищені вимоги щодо гнучкості, міжкультурної відкритості, володіння цифровими технологіями та здатності працювати в умовах освітньої гетерогенності. Водночас реалізація зазначених вимог потребує належного інституційного забезпечення та системної підтримки. У цьому зв'язку професійна компетентність учителя іноземної мови постає не лише як індивідуальна характеристика фахівця, а як результат взаємодії державної освітньої політики, трансформацій системи професійної підготовки та змін у шкільній освіті загалом.

Поступове розширення змісту професійної компетентності вчителя іноземної мови є характерною рисою сучасного японського досвіду. Якщо традиційно ця компетентність ототожнювалася переважно з рівнем володіння мовою, методичними вміннями та здатністю передавати навчальний матеріал, то в сучасних умовах вона набуває комплексного характеру. Її структура охоплює комунікативну, міжкультурну, цифрову, адаптивну та рефлексивну складові. Від учителя очікується здатність використовувати «Classroom English», ефективно працювати в цифровому освітньому середовищі, гнучко коригувати власні педагогічні підходи відповідно до змін освітнього контексту, а також інтегрувати мовну підготовку учнів із формуванням їхньої міжкультурної відкритості.

Водночас японський досвід засвідчує, що підвищення вимог до професійної діяльності педагога є неможливим без відповідних трансформацій системи його професійної підготовки та безперервного професійного розвитку. У цьому контексті суспільні виклики не лише формують нові очікування щодо вчителя, а й зумовлюють необхідність створення інституційних умов для розвитку відповідних компетентностей. Саме тому в Японії значна увага приділяється модернізації змісту педагогічної освіти, удосконаленню мовної, методичної та цифрової підготовки, а також підтримці професійного зростання впродовж усього професійного шляху.

Зазначимо, що японський досвід дає змогу простежити трансформацію змісту професійної компетентності вчителів іноземних мов під впливом сучасних суспільних викликів. Вона охоплює мовний, комунікативний, міжкультурний, методичний, цифровий та адаптивний компоненти, а також готовність діяти в умовах демографічних змін, культурної різноманітності і посилення глобальних взаємозв'язків. За таких умов учитель іноземної мови постає не лише як викладач навчального предмета, а як посередник між мовами й культурами, організатор комунікативного освітнього середовища і фахівець, здатний готувати учнів до життя в глобалізованому світі.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Таким чином, сучасні суспільні трансформації в Японії суттєво впливають на зміст професійної компетентності вчителів іноземних мов. Зокрема, демографічна криза, старіння населення, скорочення чисельності учнів, зростання культурного та мовного різноманіття, а також процеси глобалізації й цифровізації зумовлюють переосмислення ролі педагога в освітній системі. В умовах демографічних змін учитель іноземної мови має бути готовим до роботи в малокомплектних школах, адаптації освітнього процесу до локальних умов та забезпечення якості навчання в умовах обмежених ресурсів. Зростання кількості іноземних резидентів і мультикультурність освітнього середовища актуалізують необхідність розвитку в педагогів міжкультурної компетентності, здатності до підтримки мовної адаптації та забезпечення соціальної інтеграції учнів. В умовах посилення глобалізаційних процесів освітня політика Японії орієнтована на підвищення ролі іншомовної освіти, насамперед англійської мови, як інструменту міжнародної комунікації. Це зумовлює розширення функцій учителя іноземної мови, який має забезпечувати не лише оволодіння мовними знаннями, а й розвиток комунікативної компетентності та готовності учнів до міжкультурної взаємодії. Відтак, сучасні суспільні виклики зумовлюють трансформацію змісту професійної компетентності вчителя іноземних мов у напрямі її розширення від суто предметно-методичного рівня до інтегрованого, що охоплює здатність діяти в умовах демографічних, культурних і глобалізаційних

змін. Це становить як теоретичний, так і практичний інтерес для подальших педагогічних досліджень. Перспективним напрямом подальших наукових розвідок визначаємо вивчення особливостей формування кроскультурної компетентності вчителів іноземних мов у контексті японського досвіду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Immigration Services Agency of Japan. (2023). *Immigration control and residency management 2023*. <https://www.moj.go.jp/isa/content/001430186.pdf>
2. Kimura, Y., Nakata, Y., Ikeno, O., & Andrews, S. (2017). Developing classroom language assessment benchmarks for Japanese teachers of English as a foreign language. *Language Testing in Asia*, 7(3). <https://doi.org/10.1186/s40468-017-0035-2>
3. Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. (2015). *Plans on the promotion of improvement of students' English abilities*. https://www.mext.go.jp/en/news/topics/detail/_icsFiles/afiedfile/2016/10/19/1378469_001.pdf
4. Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. (2023a). *Basic plan for the promotion of education*. https://www.mext.go.jp/content/20240228-boseisk02-100000597_09.pdf
5. Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. (2023b). *New basic plan for the promotion of education (FY 2023–FY 2027) [Summary]*. https://www.mext.go.jp/content/20240228-boseisk02-100000597_08.pdf
6. Ministry of Education, Culture, Sports, Science and Technology. (2024). *Recent teacher policy in Japan* [Presentation slides]. https://www.mext.go.jp/content/20241206-mxt_kokusai-000038059_3.pdf
7. Ministry of Foreign Affairs of Japan. (2024). *Current situation and issues regarding education for foreign students, etc.* <https://www.mofa.go.jp/files/100823834.pdf>
8. Nakashima, T. (2021). Key points of the revised foreign language national curriculum standards (Course of Study) at elementary school and lower secondary school levels. *Education in Japan*. <https://www.nier.go.jp/English/educationjapan/pdf/20210623-01.pdf>
9. Nakata, Y., Ikeno, O., Kimura, Y., & Andrews, S. (2018). Assessing Japanese teachers' classroom English "internationally": Implications for the development of classroom English language benchmarks in Japan. *Language Testing in Asia*, 8(15). <https://doi.org/10.1186/s40468-018-0067-2>
10. National Institute for Educational Policy Research, & Japan International Cooperation Agency Tokyo Center. (2024). *Comparative study on international education for the global age phase II year 2: Final report (Summary)*. https://www.jica.go.jp/domestic/tokyo/report/_icsFiles/afiedfile/2025/04/08/gaiyou_english.pdf
11. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2024). *Addressing demographic headwinds in Japan: A long-term perspective*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/04/addressing-demographic-headwinds-in-japan-a-long-term-perspective_85b9a67f/96648955-en.pdf
12. Samimy, K. K., & Kobayashi, C. (2004). Toward the development of intercultural communicative competence: Theoretical and pedagogical implications for Japanese English teachers. *JALT Journal*, 26(2), 245–261. <https://doi.org/10.37546/JALTJJ26.2-7>